

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՈՂՈՒՆԻԶՄ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈՍՏՄՈՂՈՆԻԶՄ \*

### Տաթևիկ Սողոմոնյան

**Բանալի բառեր՝** մոդեռնիզմ, պոստմոդեռնիզմ, միջտեքստայնություն, աբսուրդի գրականություն, հեգմանքի փիլիսոփայություն, խաղ տեքստի հետ, պարադոքսի գեղագիտություն, տեքստի բազմապլանայնություն, տեքստի երկակի կոդավորում, տեքստի քայքայում:

*Քսաներորդ դարի սկզբին տեղի ունեցած քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական իրադարձությունները և, հիմնականում, առաջին համաշխարհային պատերազմի հետևանքով առաջացած քաոսային իրավիճակները որոշակի ազդեցություն թողեցին մարդկանց հոգեկանի վրա, փոխեցին նրանց հոգեբանությունը, մտածելակերպը, աշխարհընկալման և աշխարհագրացական սկզբունքները: Դարակազմիկ անցքերն իրենց յուրօրինակ արտահայտությունը գտան գիտական, փիլիսոփայական ու գեղարվեստական ոլորտներում, մտային համակարգը ենթարկվեց էական վերանայումների: Դրան նպաստեցին նաև Նիցշեի դիվային էսթետիզմը, Զ. Ֆրոյդի հոգեվերլուծությունը, Յունգի անալիտիկ հոգեբանությունը: Գրական դաշտում հայտնվեցին Շառլ Բոդլերը, Արթուր Ռեմբոն, Էդգար Պոն, որոնք նորովի գնահատեցին գրականության դերն ու նշանակությունը և, ամենակարևորը, էականորեն նոր սահմանում տվին նրան: Ի՞նչ է գրականությունը, ո՞րն է նրա գլխավոր գործառույթը: Գրականության մեջ քննության առարկա դարձավ մարդը՝ որպես ենթագիտակցական շերտ, խոսվեց այնպիսի երևույթների մասին, որոնք մինչ այդ քննարկման առարկա չէին դառնում: Հերոս-կերպարը դարձավ մարդ-կերպար, սովորական կերպար, տարբեր կողմերով քննելի, ավելի շատ օբյեկտ, քան սուբյեկտ: Ժամանակի զարգացումները, ներքին ու արտաքին մոտացիաները առաջ են քաշում առաջընթացը պայմանավորող երբեմն հակասական միտումներ, որոնք, սակայն, ապահովում են վերընթացի ընդհանուր ներդաշնակություն: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո, օրինակ, գրականության մեջ՝ աբսուրդային դրամատիզմի համատեքստում, ձևավորվեց Գարսիա Մարկեսի մոգական ռեալիզմը՝ որպես հավերժական վերադարձի արտահայտություն:*

*«Աստված մեռել է, Աստված այլևս մեզ հետ չէ»* Նիցշեական բանաձևումները խախտեցին աշխարհի և մարդու հարաբերակցության սահմանները: Մարդը կարծես օտարվեց իրականությունից (Կաֆկա, Քամյու): Դասական գրականության սահմանումներն ու օրենքները կազմալուծելով՝ գրականությունն արտահայտման նոր ձևեր ու թեմաներ գտավ՝ դառնալով տիեզերքը (Աստված) մարդու հետ կապող օղակ: Այս համատարած հոռետեսության, ապագայի հանդեպ անհուսության, դասական գրականության իդեալների նկատմամբ դրսևորվող քամահրական մոտեցումների մթնոլորտում ստեղծված գրականությունն անվանվեց մոդեռնիստական, այսինքն՝ արդիական, ժամանակակից մարդու հոգեբանությանը համապատասխան:

*Ավելորդ չենք համարում նշել մի հանգամանք ևս. 1941թ. մահացան մոդեռնիստական գրականության մեջ հեղաշրջիչ դեմքեր հանդիսացող Զեյնա Զոյսը և Վերջինյա Վուլֆը: Հենց այդ տարեթիվն էլ սահմանագծային դարձավ մոդեռնիզմի և պոստմոդեռ-*

\* Հոդվածն ընդունվել է 18.01.2016:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել Ստեփանակերտի «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանի հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնը:

նիզմի (հետմոդեռնիզմի) միջև: Ուղղությունը զարգացման նոր փուլ թևակոխեց երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո: Շարունակելով իր նախորդ գրական ուղղությանը՝ պոստմոդեռնիզմը ձևավորեց գրական նոր դաշտ, նոր իրականություն, նոր հերոս և նոր ընթերցող: Պոստմոդեռնիզմի հիմնական առավելությունն ու վարակիչ ազդեցությունն այն է, որ այն մարդակենտրոն է, խոսվում է մարդու ներաշխարհի մասին, մարդը ենթարկվում է հոգեբանական վերլուծության:

Պոստմոդեռնիզմի շրջանին բնորոշ է գեղագիտական համակարգի ավարտվածության, ամբողջականության վերաբերյալ պատկերացումների քայքայումը, հրաժարումը սահմաններից ու տաբուներից: Գրականության կիզակետ դարձավ ժամանակակից մարդու հոգեբանությունը, զգայական աշխարհը: Գրականությունը դարձավ եսակենտրոն, գրվեցին օրագրեր, նամակներ, էսսեներ:

Նոր որակ ձեռք բերեց հեղինակ-հերոս-ընթերցող հարաբերությունը: Հեղինակը կարծես երկրորդ պլան մղվեց՝ կարևորելով տեքստ-ընթերցող կապը, քանզի «ընթերցողի ծնունդը պետք է հատուցվի Հեղինակի մահվամբ» [1]:

Պոստմոդեռնիզմը, որպես նոր տերմին, իր վերջնական սահմանումը չունի, ինչպես Արտեմ Հարությունյանն է մի հարցազրույցի ժամանակ նշել՝ մանիֆեստ չունի: Պոստմոդեռնիզմ է անվանվում այն, ինչ ստեղծվել է մոդեռնիզմից հետո [2]: Երբեմն պոստմոդեռնիզմ են համարում այն, ինչ հնարավոր չէ հասկանալ:

Արմեն Շեկոյանը գրել է. «Ես պոստմոդեռնիզմ երևույթը չեմ հասկանում մանավանդ գրականության մեջ և մանավանդ Հայաստանում, որովհետև պոստմոդեռնիզմին պարտադիր պիտի մոդեռնիզմը նախորդած լիներ: Այն ինչ եղել է մեր սովետական գրականության մեջ, ոչ թե մոդեռնիզմ էր, այլ՝ ընդունված ավանդույթից մի փոքր շեղում» [3]:

Այնուամենայնիվ, պոստմոդեռնիզմի տեսաբանների կողմից (Թեոդոր Ադոռնո, Միշել Ֆուկո, Ժակ Դերիդո, Ռոլան Բարտ) մշակվել են որոշակի առանձնահատկություններ, որոնք իրենց արտացոլումն են գտել նաև հայ գրականության մեջ:

Անցյալ դարի 60-ական թվականներին հայ իրականության մեջ ասպարեզ եկավ գրական նոր սերունդ, որն իր հեղափոխական տրամադրություններով ու գեղագիտական դավանանքով գրական նոր շրջափուլ ձևավորեց, այստեղ կարևոր դերակատարություն ունեցավ նաև Պարույր Սևակի «Հանուն և ընդդեմ ռեալիզմի նախահիմքերի» հոդվածը: Սերնդի ներկայացուցիչները (Հրանտ Մաթևոսյան, Պերճ Զեյթունցյան, Ադասի Այվազյան, Վարդգես Պետրոսյան, այնուհետև այս համայնապատկերում հանդես եկան նոր դեմքեր՝ Հովհաննես Գրիգորյան, Արտեմ Հարությունյան, Հենրիկ Էդոյան, Վարդան Հակոբյան, Դավիթ Հովհաննես, Հակոբ Մովսես, Արմեն Մարտիրոսյան, Գուրգեն Խանջյան), համաշխարհային գրականության զարգացումներին զուգընթաց, նոր ուղի բացեցին՝ արձակն ու պոեզիան հարստացնելով մոդեռնիստական թարմ մտածողությամբ ու լեզվառճական ձևերով:

90-ական թվականներին՝ Հայաստանի անկախացումից հետո, վերանայվեցին գրական ուղղություններն ու արժեքները: Գրական դաշտի առաջատար ներկայացուցիչները, ինտեգրվելով համաշխարհային մտքի առաջընթացին, «հայտնվեցին» հետմոդեռնիստական ուղղության մեջ:

Պոստմոդեռնիզմի դրսևորումները գեղարվեստական կառուցակարգի մեջ «ներկայանում» են մի շարք հենակետերի վրա.

ոճի դիտավորյալ դժվարացում,  
հատվածայնություն,  
հեզմանք,  
միջտեքստայնություն,

խաղի առկայություն,  
համաշխարհային մշակույթի պատմության և նրա վերափնաստավորման վրա  
հիմնավորվածություն,  
տեքստի մեջ ժամանցայինի և գերինտելեկտուալ շերտի համադրում,  
նոր տիպի ընթերցողի ստեղծում,  
կերպարի համամարդկայնացման սկզբունք,  
երկակի կողավորման հնարի կիրառում...  
Թվարկումների այս շարքը կարելի է անընդհատ ձգել:

Պոստմոդեռնիզմի ընդհանուր դիմագծերն են՝ խճանկարայնությունը, ոճական  
բազմազանությունը, մեջբերումների փնտրտուքը և այլն: Էական տարբերություններով  
հանդերձ՝ այն ինչ-որ տեղ կարծես շարունակում է մոդեռնիզմի որդեգրած գեղագիտա-  
կան հնարանքները և պատահական չէ, որ մոդեռնիզմին հարած շատ ստեղծագոր-  
ծողների մոտ նկատվեցին պոստմոդեռնիստական տարրեր: Անդրադարձ կատարելով  
մեր անվանի պոետների ստեղծագործություններին՝ փորձենք ցույց տալ, թե մոդեռ-  
նիզմի և պոստմոդեռնիզմի այս կամ այն առանձնահատկությունը ինչպիսի դրսևորում է  
գտել ժամանակակից քնարերգության մեջ:

«Պոեզիան այսօր խոսել է նշանակում (առաջ երգել)», - իր գեղագիտական դավա-  
նանքն այսպես է բնութագրել Հովհաննես Գրիգորյանը՝ կարծես ուրվագծելով իր բա-  
նաստեղծության հետագա զարգացման ընթացքը: «Հովհաննես Գրիգորյանը, - գրում է  
Հ. Ստեփանյանը, - այն քչերից է, որ ներքուստ համոզված է՝ գրականությունը թեև  
կապված է օրվա հետ, այնուամենայնիվ, ապրում է իր ինքնուրույն կյանքով և ունի իր  
ապրելու ու մեռնելու ժամանակը... ահա թե ինչու Հովհաննես Գրիգորյանը մեծ վերա-  
փոխությունների, կտրուկ շրջադարձի անհրաժեշտություն չունեցավ, շարունակում է  
գրել ու ապրել այնպես, ինչպես գրել և ապրել է երբևէ, անշուշտ, խորացնելով ու ընդ-  
լայնելով ոճական նրբերանգները, թեմատիկ բազմազանության սահմանները, առավել  
գունագեղ դարձնելով բանաստեղծական այն խիստ ինքնատիպ՝ գրիգորյանական աշ-  
խարհը, որը չես շփոթի մեկ ուրիշի հետ...» [4]:

Գրել այնպես, ինչպես խոսում են... Կարամզինյան մտածողության ու ոճի կնիքը  
կրող գրական այս սկզբունքը մեզ համար նորույթ չէ, բայց կիրառման ձևերը կատարե-  
լագործվում են ժամանակի մեջ: Հովհ. Գրիգորյանի պատումային բանաստեղծություննե-  
րում առկա է նյութը հեզնանքով մատուցելու երևույթը, հեզնանք, որի տակ թախիծ և  
նույնիսկ ողբերգություն է թաքնված, դյուրին ու թեթև բառերով խոսվում է ամենադժվա-  
րի մասին:

Ես գիտեմ՝

Կմեռնեմ ծնունդի առաջին օրը:

Մարդիկ կթփթփացնեն ոտքերը սառած

Եվ զարմանքով կնայեն,

թե ինչպես է ծյունը հալվում իմ սառած դեմքին:

Ծերացած կինս կորունի

և չի գտնի վառարանի ունելին՝

կատվին սենյակից դուրս քշելու համար,

հետո կնստի-կօրորի գլուխը՝

քմահաճ կատվի և իմ անխոհեմ քայլից ընկճված:

Քույրս թեյ կբաժանի մրսած հյուրերին

և ազատ ձեռքով կուղղի

կրծքիս դարսված չորացած ծաղիկները... [5]

Այս տողերում նկատելի է նաև «գեղարվեստական տեքստի հետ խաղը», արտաքին սառը թվացող տրամադրության տակ թաքնված է կյանքի իրական ողբերգությունը:

Գրողի գործերում կյանքի և մահվան իմաստնացած հաշտություն կա՝ նույնպես շաղախված հեզմանքի փիլիսոփայությամբ («Հոբելյանական իրադարձություններ», «Նամակը»): Հովի. Գրիգորյանի պոեզիայում ակնհայտ է նաև ձևի քայքայումը: Բանաստեղծը, ինչպես Ս. Աբրահամյանն է նշում, Պառնասից մտել է փողոց և իրեն ապահով է գգում՝ քանդելով բանաստեղծության պայմանական սահմանները: Հ. Գրիգորյանն առօրյա լրատվական իրադարձությունների համատեքստում խորքային խնդիրներ է արծարծում («Նախընտրական խոստումներ», «Դեմոկրատիա»):

Արդի հայ գրականության մեջ իր ուրույն լեզվամտածողությամբ առանձնանում է Վ. Հակոբյանը: Խոսելով պոստմոդերնիզմի էական հատկանիշներից մեկի՝ ձևի քայքայման մասին՝ չենք կարող չխոսել Վ. Հակոբյանի պոեզիայի մասին: «Ընդհանրապես, - գրել է Վ. Հակոբյանը, - դժվար կտեղավորվեմ որևէ «տեսականի» տակ: Ես խռով մարդ եմ... իմ նյարդերի վրա կյանքը շատ է նվազում, ես ինձ մշտապես հանդիպում եմ ծայրագույն պահերի մեջ, եռման կիզակետում...» [6]: Սակայն, Սարինյանի բնորոշումը վկայակոչելով, նշենք, որ Հակոբյանի պոեզիան տալիս է ոչ թե իրականության պատկերումը, այլ պատկերացումը: «Բառերն անջատվում են նյութական խտությունից և նույնանում երևակայությամբ կռահվող խորհրդանշի հետ» [7]: Այս բնորոշումը հիմք է տալիս ասելու, որ Հակոբյանի պոեզիան իր պոետիկայով հարում է, այսպես ասած, նեոսիմվոլիզմին (նոր խորհրդապաշտությանը): Ձևափոխվում է բանաստեղծության կառուցվածքը, բնագրի տրամաբանական ամբողջությունը տրոհվում է ինքնուրույն պատկերային միավորների:

Ուտնահետքեր ջրի վրա

Սիրում եմ մենակ գնալ ճանապարհը: Եվ սիրում եմ  
չհասնելը,

քանի որ հասնելու մեջ

խաբկանք կա, անշուշտ,

չէ՞ որ աշխարհի ոչ մի ճանապարհ վերջ չունի:

Արծիվը ձախրում է հայոց քարոտ կապույտներում,

բարձր-բարձր, և ես

Նյու-Յորքի փողոցներում, յոթ երկնքի տակ ու յոթ լեռան

ետևում անգամ

գգում եմ նրա

թևերի քամին ձակատիս վրա: Լացելու ցանկությունից

սկսում եմ երգել,

Արևի ետևից վագոդ օրերը մնացել են խավարում,

Պահիր ինձ հիշողությանդ մեջ, աղբյուր:

Լույսը մաքառման գավակն է, որ իջել է Գանձասարի

սուրբ խաչի վրա,

Եվ սակայն, ենթատեքստի մեջ տխուր օրերի

ծյան փաթիլներ կան: [8]

Ով կարող է կռահել, թե բանաստեղծությունն ինչ կապ ունի վերնագրի հետ և կամ ինչ տրամաբանական կապ ունեն բանաստեղծության իմաստ տվող առարկայությունները միմյանց հետ: Հենց սա է արդի բանաստեղծության էական առանձնահատկությունը, ձևի քայքայումը: Գրական սկզբունքներ, որոնք գեղագիտական նոր տարրերի

կազմավորման հիմքում ամբողջանում են՝ որպես գաղափարական այլախոհության նորույթ՝ անկանխակալ ըմբռնումների համատեքստում ինչ-որ չափով տեղ տալով նաև իր անտիմենեսիսյան այն տրամադրություններին, որոնք բացառում են բնության ոչ խորքային, հոգեբանությունից կտրված նմանակման ցանկացած միտում:

Պոստմոդեռնիզմին հատուկ է նաև ժանրերի խաչասերումը, որը նոր ձևեր է ծնում: Վարդան Հակոբյանի «Քրիստոսի ծաղիկներ» վիպասը ժանրերի միահյուսման հրաշալի օրինակ է: Ասքի չափածո դադարները տաղաչափական բեկում են նշանավորում և իմաստային խոր շերտեր հայտնաբերում ենթաբնագրի անհայտներում:

Լեզվական կառույցում ևս Վարդան Հակոբյանի պոեզիան բարդ ու անսովոր անակնկալներ ունի: Երբեմն նա կարծես խաղում է բառի հետ, նրա բառը, ինչպես ասվում են, երբեմն այլասերում է լռությունը, «երբեք բառով ոչինչ չի ասում, լռությամբ բառը խորանում է»:

Բառի հետ գործ ունեցիր բառից դուրս,  
Բառը ինչ-որ տեղ ճշգրիտ ստրկացում է: Եվ  
գուցե մի մեծ, անսահման մեծ, բայց և,  
այնուամենայնիվ, վանդակ է տիեզերքը: [9]

Գրականագետ Արքմենիկ Նիկողոսյանը, ընդգծելով Վ. Հակոբյանի պոեզիայի պարադոքսի գեղագիտությունը, գրել է. «Այդ կերպ՝ առարկայորեն վկայագրվում են նորացման և՛ բարդությունները, և՛ ստեղծագործական հաճույքը: Պարադոքսի գեղագիտությամբ Հակոբյանը նախ և առաջ ձգտում է իրերն ու երևույթները ազատագրել ավանդական կաղապարներից»: [10]

Երևույթի հանդեպ հեզմանքի և հումորի արտահայտություններ ևս կան Հակոբյանի պոեզիայում. («Կոնդուխսա Ռայսը Ղարաբաղում»):

Իսկ Հաբի պապս, որ հին արցախցի է, ու մի քիչ նման է Հոբին,  
մեկ-մեկ հեռաուստացույցով դիտում է Կոնդալիսա Ռայսի  
մասին հաղորդումները, նրան նայում  
ու ասում է՝ լավ հարս է, խոսք չունեմ, բայց ափսոս,  
երևում է դեռ կարգին տղամարդու ձեռք չի ընկել...[11]

Պոստմոդեռնիզմի ինտերտեքստային բնույթը ամենևին էլ խորթ չէ Հակոբյանի պոեզիային, որի դրսևորումների մասին արձանագրել է գրականագետ Ալլա Խառատյանը՝ խոսելով «Երզը որպես հանդիպման վայր» գրքի մասին, միջտեքստայնությունը Վարդան Հակոբյանի պոեզիայում դառնում է 21-րդ դարի մարդու աշխարհայացքի արտահայտման և արտացոլման ձև. «Լավ է տող չլինի, քան՝ տողատակ...»:

«Պոեզիան ընդգրկում է ամեն ինչ, չունի ոչ սահման, ոչ էլ օրենքներ» [12]: Այսպես է արտահայտվել Արտեմ Հարությունյանը՝ հայ բանաստեղծության համար նոր սահմաններ ու օրենքներ գծելով, հյուսելով, ինչպես ակադեմիկոս Սարինյանն է նշում, «քաղաքականության ու քաղաքակրթության, պատմության ու առասպելի, փիլիսոփայական խոհն ու օրերի ժամանակագրությունը, ազգի ձակատագրի ու մարդկության անկումի ողբերգական տազնապը» [13]:

Ես դեռ չեմ վերադարձել երկիրս,  
թափառում եմ արյանս բաց երակներով,  
Տեսնում հրդեհը հինավուրց հողի: [14]

Համաշխարհային մշակույթի պատմության և նրա վերափմաստավորման վրա հենվածությունը, տեքստի բազմապլան կազմակերպումը, տեքստի մեջ ինտելեկտուալ շերտի ներմուծումը հատուկ են Արտեմ Հարությունյանի ստեղծագործական խառնվածքին: Նա ժամանակագիր է, և ժամանակագրության առանցքն Արցախ-Հայաստան-

Աշխարհն է, դիտակետը՝ «Շուշի» և «Բաբելոն» հյուրանոցների աշտարակները: Նրա հերոսը որքան էլ ազգային, ունի համամարդկային գաղափարներ: Առանց համամարդկայնացման սկզբունքի՝ բանաստեղծը չի կարող այդպես հախտուն խոսել անկախության, Արցախի ազատագրական շարժման հաղթանակի, հետպատերազմյան վայրկյանների ու անորոշության մասին:

Համադրելով համաշխարհային և հայ բանաստեղծության արդիական նվաճումները՝ Արտեմ Հարությունյանը ստեղծում է իրենը.

... պոեզիա, ուր ամրագրված է ամենուր,  
Արցախի թթենու սաղարթի պես շատրվանող  
հզոր տեսիլքով,  
ամենուր, ուր մարդը փորձում է ապրել  
պետության անհեթեթ ծախսերի փտող բեռան տակ:  
Պոեզիա, ուր առանձին ձև է  
քաղաքականության և ֆանտաստիկայի  
և երևակայության սուրաչվի ռենտգենի,  
որ ստիպում է ամեն ինչ վերստեղծել նորից... [15]

Տեքստի բազմաշերտ կազմակերպմամբ արդի հայ գրականության մեջ առանձնանում է Հենրիկ Էդոյանը: Ազատ բանաստեղծության կոդավորումներով նա ընդգծում է լեզվամտածողության հոգեբանությունն ու տեքստի կարևորությունը: Ժամանակակից բանաստեղծության մեջ ընդգծվում են նաև տեքստի հետ խաղը: Ոճային այդ առանձնահատկությունն առկա է նաև Հրանտ Ալեքսանյանի պոեզիայում.

#### Սպիտակ շրջան

Ամեն «սև թուղթ» չէ վճիռ մահագիր:  
/Մահը կյանքի պես խայտաբղետ է, բազմալեզու և/  
Ամեն «սև արկղ» կործանման խոսնակ չէ:  
/Թեկուզ ավիաաղետ՝ չի լրագծվում ծայնագրությամբ/  
Ամեն «սև անցք» չէ տիեզերքի անդունդ:  
/Սրտի վիհերը երիցս անտակ են/  
Ամեն «սև ռասսա» օտարման զանգված չէ:  
/Տերը երգում է նեգրական խռպոտ բաս բարիտոնով/  
Ամեն «սև հոգի» չէ չարության մառան: [16]

Հետմոդեռնիստական շրջանի մշակույթում, կապված նոր մտածողության, արժեքների վերափոխման, հերոսի, հեղինակի տեքստի վերանայման հետ, փոխվեց նաև գեղարվեստական լեզվի բառապաշարը: Լեզվի հասարակայնացման հետ առաջ եկան գրեհկաբանություններ, որոնք նպատակ ունեն գրականություն բերելու ժամանակակից կյանքի իրականությունը՝ առանց ավելորդ գունագարդումների: Այս երևույթին մտահոգությամբ արձագանքեցին ավագ սերնդի գրականագետներից շատերը: Ս.Սարգիսյանն այս առիթով նշել է, որ այսօր պոեզիան կարծես հոգու անզգայության էրոտիկ դեգերումներից այն կողմ չի անցնում [17], իսկ Դավիթ Հովհաննեսը գրել է. «Մեր ներսում քաղաքականությունն ու կենցաղը, բարձրն ու ցածրը, հարատևն ու անցողիկը խառնվել են իրար... Եվ այդ ամենի համարժեք բանաստեղծական արտացոլումը պահանջում է համարժեք լեքսիկա: Կուզենայի, որ ընթերցողը նաև այս տեսանկյունից հասկանար և ընկալեր այն «անբանաստեղծական» արգիլյալ բառերն ու արտահայտությունները, որոնք կարող են հանկարծ բարձրացնել անհնազանդ գլխիկը տողատակից և խախտել բարեպաշտ քաղթենու ականջաթաղանթի կուտությունը. բայց հոչենք թողնի որ բառը քնի բառարանում [18]»:

*Մենք փորձեցինք հոդվածում անդրադառնալ մոդեռնիզմի և պոստմոդեռնիզմի տեսական խնդիրներին, ժամանակակից հայ գեղարվեստական մտքի զարգացման գործում ունեցած նրա դերին ու նշանակությանը, այսպես ասած, այդ «իզմերի» հայկական բնավորությանն ու առանձնահատկություններին՝ գրականության ընդհանուր մեթոդոլոգիայի համապատկերում:*

## **ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

1. Հերոսի մահը, Ռուան Բարտ, «Եղիցի լույս», 2012, N12, էջ 3:
2. Журавлев С., Постмодернизм в литературе, ru. wikipedia.org/wiki.
3. [www.granish.org](http://www.granish.org)
4. Գրիգորյան Հ., Հրեշտակներ մանկության երկնքից, Եր., 1992, էջ 5:
5. Նույն տեղում, էջ 45:
6. Հակոբյան Վ., Երկեր, հատոր Ե, Ստեփ., «Դիզակ պլյուս» հրատ., 2008, էջ 189-190:
7. Սարինյան Ս., Հայոց գրականության երկու դարը, գիրք III, Եր., «Ձանգակ-97» հրատ., 2002, էջ 511:
8. Հակոբյան Վ., Երկեր, հատոր Բ, Ստեփ., «Դիզակ պլյուս» հրատ., 2007, էջ 15:
9. Նույն տեղում, էջ 132:
10. Նիկողոսյան Ա., Փակիր աչքերդ, չերևաս, Եր., 2011, էջ 7:
11. Նույն տեղում, էջ 83:
12. Արդի հայ պոեզիա, ՀԳՄ հրատ., Եր., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2008, էջ 7:
13. Սարինյան Ս., Հայոց գրականության երկու դարը, հատոր 4-րդ, 2004, էջ 432:
14. Հարությունյան Ա., Հեռուստապոեմներ Շուշի և Բաքելոն հյուրանոցների աշտարակից, Եր., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2010, էջ 89:
15. Հարությունյան Ա., Նամակ Նոյին, Եր., «Ապոլոն» հրատ., 1997, էջ 106:
16. Ալեքսանյան Հ., Շառաչը մայրաշխարհի, Ստեփ., «Ոգի Նաիրի» հրատ., 2012, էջ 444:
17. [www.cultural.am](http://www.cultural.am).
18. Հովհաննես Դ., Նոր քրոնիկոն, Եր., «Արևիկ» հրատ., 2007, էջ 458:

## **ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ**

### **Հայկական մոդեռնիզմ և հայկական պոստմոդեռնիզմ Տաթևիկ Սողոմոնյան**

Հոդվածում քննության առարկա է 20-րդ դարի սկզբին հանդես եկած նոր գրական ուղղությունը՝ մոդեռնիզմը և նրա արտացոլումը հայ իրականության մեջ: Ուսումնասիրվում են արդի հայ գրականության ներկայացուցիչների առանձին գործեր, որոնց մեջ առավելապես ընդգծված են մոդեռնիզմի և պոստմոդեռնիզմի տարբերակիչ առանձնահատկությունները:

Ներկայացվում են նաև մոդեռնիզմի և պոստմոդեռնիզմի տեսական խնդիրները, նրանց դերն ու կարևորությունը արդի հայ քնարերգության մեջ:

РЕЗЮМЕ

Армянский модернизм и армянский постмодернизм  
Татевик Согомонян

**Ключевые слова:** модернизм, постмодернизм, литература абсурда, философия иронии, игра жанров, эстетика парадокса, многопланность текста, двойное кодирование текста, разрушение текста.

В этой статье мы рассматриваем новое литературное направление – модернизм, возникшее в начале XX в., и его отображение в армянской реальности. Рассматриваются отдельные работы представителей современной армянской литературы, в которых особо подчеркиваются отличительные черты модернизма и постмодернизма. Делаются попытки рассмотреть теоретические проблемы модернизма и постмодернизма, их важность и роль в развитии современной армянской лирики.

SUMMARY

Armenian modernism and Armenian post-modernism  
Tatevik Sghomonyan

**Keywords:** modernism, post modernism, intertextuality, literature of absurd, philosophy of irony, display of genres, aesthetics of paradox, multilinking of text, double coding of text, destruction of text.

The article reveals the new literary direction called modernism, which appeared at the beginning of the XX century and touches upon its display in the Armenian reality. Separate works of modern Armenian literature representatives are examined and the distinctive features of modernism and post-modernism are underlined. We also tried to touch upon the theoretical tasks of modernism and post-modernism, their role and importance in the development of modern Armenian lyrics.